

André Nuchelmans

‘Gemeenten moeten integraal gaan denken’

Samenhang tussen sport en cultuur heeft meer aandacht

De wisselwerking tussen sport en cultuur is goed voor de ontwikkeling van het brein, zo blijkt keer op keer uit onderzoeken. Toch zijn het vaak gescheiden werelden. Zeker op ambtelijk niveau is een integrale aanpak wenselijk, vindt Johan Wakkie, voorzitter Stuurgroep Sport en Cultuur.

Het idee van de Olympische Spelen zoals de Fransman Pierre de Coubertin dat eind 19de eeuw voor ogen had, reikte verder dan elke vier jaar op een vredige manier de competitie aangaan. De Coubertin wilde het breder neerzetten dan alleen een sportevenement. Ook cultuur moest een rol spelen en vormde samen met sport de twee pijlers van het evenement. Inmiddels is het gebruikelijk dat bij de openings- en sluitingsceremonie gerenommeerde artiesten uit het organiserende land optreden. Deze koppeling van sport en cultuur nam Johan Wakkie mee bij de organisatie van het Wereldkampioenschap Hockey voor mannen en vrouwen in 2014 in Den Haag. Het Nederlands Blazersensemble (NBE) trad bij de opening op en er was een speciaal programma met aandacht voor cultuur uit de twaalf deelnemende landen. Erik Scherder, hoogleraar Neuropsychologie aan de Vrije Universiteit, gaf daarnaast tijdens het toernooi een aantal lezingen over hoe sport en bewegen, muziek en schaken de werking van het brein versterken. Waren de sporters aanvankelijk sceptisch over het programma – het zou niet in de voorbereiding op de wedstrijden passen – na afloop vonden ze het buitengewoon interessant ook eens wat anders uit die landen te aanschouwen dan sportieve prestaties. Bovendien bracht het ontspanning in de aanloop naar een wedstrijd.

Samenwerking tussen sport en cultuur

In aansluiting hierop ontwikkelde Wakkie *Plan 4*. Dit project richt zich vanuit een integrale benadering van kunst en sport op kinderen en ouders in armere wijken, waar lidmaatschap van een sportvereniging en deelname aan cultuur niet logisch zijn. Doel van *Plan 4* is om bewegen, gezond eten, muziek en denksport zo veel mogelijk met elkaar te verbinden. Het Jeugd-sportfonds en het Jeugd-cultuurfonds maakten het financieel mogelijk. Sport en cultuur hebben diverse overeenkomsten, aldus Wakkie. Vrijwel iedereen komt ermee in aanraking, als actieve beoefenaar, dan wel als passieve toeschouwer. Op rijksniveau waren sport en cultuur van 1965 tot en met 1994 dan ook binnen één ministerie ondergebracht, tot 1982 binnen Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) en daarna binnen Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC). Sindsdien zijn ze gescheiden.

Nederlands Blazers Ensemble, *Oost West Thuis Niet Best*, 2015.
Foto: Peter Lodder

Jet Bussemaker, minister voor cultuur in het kabinet-Rutte II (2012-2017), was in het kabinet-Balkenende IV (2007-2010) staatssecretaris voor sport, waar ze ervoer hoe sterk sport als doel én als middel is. Daar kon cultuur nog wat van leren. Vanuit de cultuursector werd samenwerking gezocht met de sportsector, wat in 2014 resulteerde in de oprichting van de Stuurgroep Sport en Cultuur. Vanwege zijn rol bij het WK Hockey en zijn betrokkenheid in beide sectoren (onder meer als voorzitter van het Nederlands Blazersensemble en adviseur van NOC*NSF op maatschappelijk gebied), werd Johan Wakkie gevraagd voorzitter te worden. In de Stuurgroep zijn vertegenwoordigers uit sport- en cultuurorganisaties samengebracht¹. De Stuurgroep spant zich in om verbanden te leggen en initiatieven aan te jagen. Haar taak is te laten zien wat succesvol is, vooral op lokaal niveau.

‘Als je de sport- en cultuurwereld weet te verbinden, staan er vanzelf mensen op die de initiatieven ondersteunen, daarna volgen de instituties.’ Het begin is er, maar er is nog veel te verbeteren, volgens Wakkie. ‘Met name op ambtelijk niveau lopen initiatieven nog te vaak vast in de bureaucratische molen. Sport en cultuur zijn lokaal dikwijls gescheiden afdelingen met eigen subsidieregelingen. Met een integrale benadering vanuit de beoefenaar is samenwerking tussen beide sectoren te bepleiten.’ Dan hoeven er niet vier verschillende aanvragen ingediend te worden omdat er voor elke sector een apart loket is. Het geld voor deze sectoren hoort in één pot thuis. Daarbij is een belangrijke rol voor wethouders weggelegd.

Herkenbaar gezicht

Wakkie ziet behalve overeenkomsten tussen beide sectoren ook verschillen. ‘De sport is sterk gestructureerd met regels, competities. Cultuur werkt juist ontregelend. Dat verschil zie je ook terug in de organisaties. Overkoepelende organisaties voor sport als het NOC*NSF en het Internationaal Olympisch Comité (IOC) ontbreken in de cultuursector. Ook de Vereniging van Nederlandse Gemeenten kent een speciale afdeling Sport en Gemeente, terwijl er voor Cultuur maar één persoon actief is.’ Cultuur zou er bij gebaat zijn een herkenbaar gezicht te hebben, zoals Erica Terpstra dat was voor de sport. Dit is van belang om als sector samen op te trekken. ‘Er moet een culturele NOC komen die het hele veld vertegen-

Johan Wakkie.
Foto: Look of Life
Fotografie

woordigt’, aldus Wakkie. ‘Je merkt het als je bij bijeenkomsten van de culturele sector komt, dat iedereen vooral voor zijn eigen organisatie opkomt. Dat is jammer want het maakt het slaan van een brug tussen beide sectoren een stuk moeilijker. Ook de bestuurders uit beide sectoren moeten zich meer verbinden. Ze kunnen elkaar versterken en vooroordelen wegnemen. In de beeldvorming is sport nog steeds iets voor het volk en cultuur voor de elite.’ Doel van de stuurgroep is wethouders te inspireren om de verbinding tussen beide sectoren te leggen.

Bij het WK Hockey werd daar een eerste aanzet toe gegeven. Erik Scherder verzorgde een programmaonderdeel speciaal voor wethouders en bestuurders uit sport en cultuur en bedrijfsleven: *Gezonder bewegen*. Hij vertelde vanuit een wetenschappelijke achtergrond over het belang van bewegen, sport en muziek, cultuur en

schaken voor de ontwikkeling van het brein in combinatie met taal en leren. Als je daar jong mee in aanraking komt, heb je daar later profijt van (zie de bijdrage van Kim van der Meulen in deze *Boekman*). ‘Het opende de ogen van de aanwezigen hoe belangrijk het is dat kinderen op school elke dag bewegen en actief of passief met muziek in aanraking komen.’

Sport- en cultuurcoaches

Wakkie is ervan overtuigd dat de samenwerking tussen beide sectoren veel meer potentie heeft als er meer tijd in gestopt wordt. ‘Bij de jeugd is het een natuurlijk proces’, vertelt Wakkie. ‘Ze gaan een sport beoefenen en/of een instrument leren spelen. Voor instituties is dat een ander verhaal. Op dat niveau is veel te winnen. Het zijn, een enkele uitzondering daargelaten, geen samenhangende beleidsterreinen. Zo kent Rotterdam een directeur Sport en Cultuur (zie de bijdrage van Lisa Lin in deze *Boekman*) en in kleine steden vallen de portefeuilles sport en cultuur vaak onder één wethouder, maar ambtelijk zijn het meestal gescheiden circuits.’

De ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) bedachten samen een structurele regeling voor sport- en cultuurcoaches. Zo wordt het kinderen uit armere wijken mogelijk gemaakt te sporten of naar de muziekschool te gaan. ‘Hierdoor weet niemand op de voetbalclub of op de muziekschool dat ze thuis arm zijn en het niet zelf kunnen betalen’, licht Wakkie toe. ‘Uit onderzoek blijkt dat kinderen die sporten of cultuur beoefenen structuur in hun leven krijgen en daar beter van worden. Moeders zien hun kind veranderen. Mooi dat zoiets simpels zo’n impact heeft. Het is niet alleen leuk om te doen, maar ook belangrijk voor de ontwikkeling van het brein. Te vaak wordt het nog als een pretpakket gezien voor na schooltijd.’

De wereld van sport en cultuur trekt zowel ouders als kinderen, is zijn ervaring. De beter gesitueerden organiseren zich wel, de problemen zitten aan de onderkant, daar is ondersteuning nodig. ‘Niet alleen de kinderen hebben er belang bij, ook de ouders’, vertelt Wakkie. ‘Je kunt beide groepen via scholen bereiken. Als ouders merken dat het goed is voor hun kind, raken ze zelf ook geïnteresseerd, vooral door ze actief bij de projecten te betrekken.’

Er zijn al wat initiatieven gestart. Zo zette Henk Oosterling in Rotterdam het project *Vakmanstad* op, waarin de ontwikkeling van kinderen versterkt werd door het aanbieden van een integraal pakket met een gezonde lunch, een uur judo, filosofie en muziek. Hiermee werden kinderen op weg geholpen naar een betere opleiding en uiteindelijk werk (zie de bijdrage van Lisa Lin in deze *Boekman*). Uit onderzoek blijkt dat kinderen die bewegend leren een voorsprong op anderen hebben. De Stuurgroep Sport en Cultuur speelt een belangrijke rol in het stimuleren en onderbouwen van dergelijke initiatieven. ‘Gymnastiek- en muzieklessen worden nog te vaak als iets onder de streep gezien’, aldus Wakkie. ‘Maar deelname aan dit soort projecten heeft absoluut invloed op de vakken boven de streep. Beide zijn in dat opzicht essentieel.’

Integraal denken

Een voorbeeld uit zijn andere functie als voorzitter van het Nederlands Blazersensemble laat zien wat het effect van zo’n project kan zijn. In het project *Oost West, Thuis Niet Best* maken ensembleleden iedere twee jaar samen met (ex-)asielzoekers en vluchtelingen een muzikaal programma. ‘Het samen musiceren verbindt mensen en helpt bij het verwerken van trauma’s, waardoor ze een volgende stap zetten om hun leven weer op orde krijgen. Dat is weer een inspiratie voor anderen om verder te gaan.’

Wakkie ziet op lokaal niveau nog veel meer mogelijkheden voor samenwerking tussen de sport- en cultuursector. ‘Sportaccommodaties staan vaak een groot deel van de dag leeg. Waarom zou je die ook niet voor andere activiteiten gebruiken? Scholen zouden daar extra gymnastiek-, muziek- of toneellessen kunnen geven. In Leiden hebben twee hockeyclubs het initiatief genomen om na de training een muziekproject te starten (zie de bijdrage van Claudia Marinelli en Anita Vlasveld in deze *Boekman*, red.). Niet alleen de kinderen vinden het leuk, ook de ouders zijn blij met zo’n gecombineerd aanbod. Dat scheelt ze een keer brengen en ophalen.’ Nadeel van dit soort lokale initiatieven op projectbasis is de tijdelijkheid ervan. ‘Het zou mooi zijn als de deelnemende partijen doordrongen zijn van het belang en die samenwerking structureel maken.’ Samenwerking op verschillende beleidsterreinen is essentieel. ‘Gemeenten moeten integraal gaan

denken en meer aandacht aan de samenhang tussen sport, cultuur, zorg en onderwijs besteden. Dan kunnen de verschillende organisaties elkaar ook makkelijker vinden.’

Ouderen kunnen hier een belangrijke rol in spelen. In 2030 is een op de vier mensen ouder dan 60 jaar. Mensen leven langer en gaan na hun pensioen een derde levensfase in. ‘Ouderen willen graag iets teruggeven van wat ze hebben geleerd en zijn dus uitstekend inzetbaar als coaches. Daarnaast zijn ze overdag vaak actief als bestuurders van organisaties. Zij zouden de coördinatie van accommodaties op zich kunnen nemen. Zo betrek je bovendien hun leeftijdgenoten bij de activiteiten.’

‘Alles wat je jong ontwikkelt, neem je mee als je ouder wordt. Het houdt je vitaler en zorgt ervoor dat je hersens goed blijven werken’, legt Wakkie uit. ‘Wandelen en muziek maken of luisteren bieden ontspanning, rust en reflectie, kunnen helpen bij het oplossen van problemen en bieden inspiratie en ideeën. Muziek maken of luisteren zou ook tot empathie leiden, niet onbelangrijk in de huidige samenleving. Het gaat hier echter vooralsnog om aannames, om een dergelijke invloed hard te maken zijn er te veel variabelen.’ Meer wetenschappelijk onderzoek is noodzakelijk om de invloed van sport en cultuur op diverse aspecten te onderbouwen en levert bovendien een neutraler beeld op. Nu zijn het toch vooral vertegenwoordigers uit de eigen sector die het belang ervan onderstrepen. •

Noot

- 1 Die organisaties zijn LKCA, Kenniscentrum Sport, NOC*NSF, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), Jeugdcultuurfonds, Jeugdsportfonds en het Fonds voor Cultuurparticipatie.